

KISS ZOLTÁN

A KONSTRUKTÍV ÉLETVEZETÉS JELENTŐSÉGE A FIATAL LABDARÚGÓK TEHETSÉGGONDOZÁSÁBAN

THE IMPORTANCE OF LEADING A CONSTRUCTIVE LIFE IN THE TALENT DEVELOPMENT OF YOUNG FOOTBALLERS

Puskás Ferenc Labdarúgó Akadémia

ORCID:

Kiss Zoltán: 0009-0009-8017-6770

Absztrakt

A fiatal labdarúgók tehetséggondozása egy nagyon hosszú folyamat, melynek időtartama a gyermekkortól egészen a felnőtté válásig elhúzódik. Ebben a terjedelmes időszakban nemcsak a labdarúgás tudományának elsajátítása történik, hanem ezzel párhuzamosan különböző szocializációs környezetekben a fiatalok nevelése is zajlik, azaz biológiai lényekből szociális lények formálása. A család mint elsődleges szocializációs terep kiemelt fontosságú ebben a folyamatban, azonban az oktatási intézmények pedagógusai és az ifjú sportolókat a versenysport világára felkészítő edzők nélkül nem beszélhetünk teljes körű műveletről. Kiss, Fózer-Selmeci, Csáki és Bognár (2015) kiemelik, hogy a labdarúgó-akadémiák speciális környezetében a sportszakmai hatások mellett érvényesülő nevelési impulzusok egyaránt komoly hatást gyakorolnak az utánpótláskorú sportolók eredményességére.

A tanulmány célja, hogy az elméleti háttér felhasználásával megpróbálja bemutatni az utánpótláskorú labdarúgók neveléséhez köthető, sportszakmán túli terület egy meghatározott szegmensének gyakorlati hasznosultságát. A középpontban a fiatalok személyiségtenyezői, jellemvonásai, valamint a konstruktív életvezetés nevelési értékei helyezkednek el. Az ismeretek alkalmazásával lehetőség nyílik a személyiség további fejlesztésére, ami nélkülözhetetlen a tehetséggondozás eredményességét tekintve. Gombocz (2004) úgy fogalmaz erről a törvényszerűségről, hogy folyamatosan átlagon felüli eredményeket produkálni csak olyan személy képes, aki fegyelmezett, céltudatos, azaz

nevelt személyiség, aki az edzői követelményeknek maximálisan igyekszik megfelelni, és a privát szféráját a sportszerű életvitel jellemzi.

Kulcsszavak: *tehetséggondozás, labdarúgás, nevelés, életvitel*

Abstract

Talent development for young footballers is a very long process, taking them from childhood to adulthood. During this lengthy period, young people not only learn to master football, but are also socialized, i.e. acquire social behaviours and change from biological beings to social beings. Primary socialization occurs in the family, which is of paramount importance, but it is not a complete process without the help of teachers and coaches in educational establishments who prepare young sportspeople for the world of competitive sport. *Kiss, Főzer-Selmeci, Csáki at Bognár* (2015) highlight that in the specific environment of football academies, character development also has a strong impact on the performance of young athletes, beyond the sport-specific influences. The paper attempts to demonstrate the practical usefulness of a specific segment of the field of sport science beyond the education of youth football players against the theoretical background. The study focused on the personality and character traits of young people and the values of leading a constructive way of life. The application of these findings allow for further development of personality, which is key in the effectiveness of talent development. As Gombocz (2004) put it, only a person who is disciplined and goal-oriented, who makes every effort to meet the requirements set by the coach and who has a private life characterized by sportsmanship, is able to consistently have above-average performance.

Key-words: *talent development, football, education, lifestyle*

Bevezetés

A jelenlegi magyar labdarúgás eredményei még nem mérhetőek az 1970-es és 1980-as években mutatott teljesítményekhez, abban az időszakban ugyanis csak elvétve zajlott olyan világbajnokság, ahol a magyar válogatott nem szerepelt. Akkoriban még a honi klubcsapatok is érdekelték voltak valamelyik nemzetközi kupasorozat végjátékában. Ugyan a magyar labdarúgó-válogatott 2016-tól állandó résztvevője az Európa-bajnokságoknak, azonban 1986-tól Magyarország nélkül rendezik a világbajnokságokat (*Kiss, 2023*). Az elmúlt években

a magyar utánpótlás-labdarúgóválogatottak nemzetközi szinten több kiemelkedő eredményt is elértek, többek között 2009-ben, 2015-ben és 2019-ben is korosztályos világbajnokságon vettek részt, azonban – az utánpótláskorban mutatott kimagasló teljesítmény ellenére – csak néhány olyan labdarúgó található a felnőtt válogatottban, aki a legerősebbnek tartott európai bajnokságokban rendszeresen játszik (Kiss, Csáki és Bognár, 2021). Napjainkban Magyarországon is – a világranglistán magasabban jegyzett országokhoz hasonlóan – egyre inkább tért nyert az a szemlélet a labdarúgó-szakemberek között, hogy labdarúgásunk fejlődése érdekében a fiatal játékosokat komplex módon érdemes fejleszteni.

A tehetséges sportolók felnőttkori teljesítményoptimumának megvalósításához nem elég egy-egy adottság magas szintű birtoklása és erősítése, számos összetevő hatást gyakorol rá. A személyiségtényezők is olyan komponensek, amelyek komoly befolyásoló erővel bírnak a sportolói tevékenységre (Reilly, Williams és Richardson, 2003). A pedagógia oldaláról megközelítve elmondható, hogy a személyiség a tevékenységben realizálódik, tehát egy konkrét egyén a cselekedeteivel jellemezhető (Gombocz, 2008). A sportoló tehetsége a teljesítményben tükröződik, de számottevően a jellemvonások fejlesztésén múlik, hogy a kiemelkedő eredmény létrejön-e (Kozéki, 1987). A személyiség fejlődésének folyamata komplexitásról tanúskodik, és ebben a rendszerben a sportra is hangsúlyos szerep hárul, mely jó eséllyel kiegészítheti a családi és iskolai környezet által nyújtott nevelőhatást. A sportolók személyiségfejlesztése érdekében szükség van egy teljes pedagógiai folyamatra, melynek egyaránt részét képezi a sporttevékenység is, azonban ettől még a versenyző nem lesz automatikusan kifogástalan személyiség (Biróné, 2011).

A fiatal labdarúgók képzésének komplexitása: fókuszban a személyiség

A szakemberek által tehetségesnek tartott fiatal labdarúgók fejlesztése összetett folyamat, melynek során a külső összetevők mellett a belső tényezők szerepe is kiemelten fontos. Lindner és Kerr (2001) álláspontja is ezt tükrözi, miszerint a tehetséggondozás eredményességére külső és belső tényezők egyaránt hatással bírnak. Williams és Franks (1998) a labdarúgó-tehetség kibontakoztatásának folyamatában (1. táblázat) több fejlesztendő részt emel ki, melyek között a személyiségtényezők is megtalálhatóak. Meylan, Cronin, Oliver és Hughes (2010) kutatási eredményei bizonyítják, miképpen külső komponensként a szülői támogatottság és az edző, úgy belső faktorként mint személyiséghez köthető tulajdonság a hozzáállás és a kitartás is meghatározó jelentőségű a tehetségek fejlesztésében. Kun és Tóth (2010) fontosnak vélik az utánpótláskorú versenyzők képzése során a tréner személyiségéhez kapcsolódó jellemvonásokat és a neveléssel összefüggő viselkedésmódot. Lukács (2006) kutatási eredményei azt támasztják alá, hogy a fiatal sportolókat egyes

személyiségdimenziókban az azonos korú, nem sportoló társaiktól eltérő értékek jellemzik. A tehetséggondozás folyamatában célszerű szem előtt tartani, hogy a felnőttekkel ellentétben a személyiségtulajdonságok a fiatalabb korosztályok tekintetében kevésbé mutatnak szoros összefüggést a teljesítményt meghatározó paraméterekkel (Aidman és Schofield, 2004). A fiatal labdarúgókkal foglalkozó edzőknek fontos figyelembe venni azt, hogy a sportolókat más-más személyiségvonások jellemzik, s emiatt érdemes eltérő pedagógiai módszereket használni a tehetséggondozási folyamat során (Kiss, Csáki, Főzer-Selmeci és Bognár, 2017). Az edzőknek a sportolók szakmai fejlesztése által lehetőségük nyílik arra, hogy versenyzőik erkölcsi magatartását konstruktív irányba tereljék, mert a jellemhez kapcsolódó pozitív tulajdonságok birtoklása nélkül nem jöhetnek létre kimagasló sporteredmények (Biróné, 2011).

A labdarúgó-tehetség kibontakozását befolyásoló tényezők					
Humánbiológiai jellemzők, testösszetétel	Fiziológiai tényezők	Motoros (technikai) készségek	Szociológiai tényezők	Kognitív tényezők	Személyiség-tényezők
• Testmagasság • Testsúly • Alsó végtag csontjainak átmérője • Izomtömeg • Szomatotípus • Növekedés • Testzsír	• Aerob kapacitás • Anaerob laktacid kapacitás • Anaerob alaktacid kapacitás	• Labdás technikai készségek • Labda nélküli technikai készségek	• Szülői háttér • Szocioökonomiai státusz • Szociokulturális háttér • Iskolázottság • Edző- sportoló – szülő interakció • Kulturális tényezők	• Figyelem • Anticipáció • Gondolkodás • Döntéshozatal • Játékintelligencia • Kreativitás	• Önbizalom • Szorongás • Motiváció • Koncentráció • Erkölcsi magatartásformák

1. táblázat: Williams és Franks (1998) elméletének módosított változata

(Forrás: Bognár és Csáki, 2020)

A jellem mint személyiségvonás

A jellem az egyén magatartását determináló belső feltételrendszer legmagasabb rendű eleme. Leginkább az erkölcsi magatartásformák szabályozásáért felelős, ezáltal alkalmazhatóvá válnak az erkölcsi nevelés pedagógiai törvényszerűségei (Bábosik, 1987). Az Allport (1998, 42) által használt karakter fogalma magában foglalja a jellem kifejezést, mely a személyiséggel sokszor azonos jelentésben is előfordul: „A karakter az ember személyes jegye, személyiségvonásainak mintázata vagy életstílusa.”

Ranschburg (2013, 291) is kiemeli, hogy a hétköznapi életben rendszeresen használják a „jellemet” a „személyiség” szinonimájaként, hiszen „amikor valakiről jellemrajzot készítettünk,

vagy éppen egy másik ember jellemvonásairól beszélünk, nyugodtan alkalmazhatjuk – és időnként alkalmazzuk is – a személyiségrajz vagy a személyiségvonás kifejezést”.

A jellem és a személyiség fogalmak szoros kapcsolatban állnak egymással, azonban eltérő tartalom jellemzi őket. A jellem kevésbé széles tartalommal bír, azonban a személyiség legmélyebb szintjén található meg. Unikális pedagógiai jelentősége abban rejlik, hogy kiemelten járul hozzá a gyerekek megismeréséhez és pszichopedagógiai jellemzésükhöz, valamint segítséget nyújthat a fiatalok különböző megnyilvánulásainak előrejelzéséhez (Beck-Zaja és Zaja, 2021). A jellem kialakulására a környezeti hatások jelentősegteljesebb hatást gyakorolnak, mint az öröklött tulajdonságok. Az embert körülvevő világot azonban nem érdemes minden más egyéb elé helyezni, hiszen az embert a képességei alkalmassá teszik arra, hogy befolyásolni tudja a környezetét, így annak nem lesz teljesen kiszolgáltatva (Tóth, 2004).

A családi környezet mellett az iskola is kiemelkedő terepe a fiatalok jellemformálásának, hiszen itt szervezett formában valósul meg az oktatási és nevelési folyamat. Ezenkívül idesorolhatók a valláshoz kapcsolódó közösségek, egyéb kulturális intézmények (színház, múzeum, könyvtár), melyek szintén nagy hatással lehetnek a jellem pozitív irányú formálására (Beck-Zaja és Zaja, 2021). Hoffman (2004) művében azt hangsúlyozza, hogy a jellem formálása az erkölcsi nevelés céljaként fogalmazódik meg, hiszen a jellem mutatja meg a leginkább személyiségünk állandóságát. A jellem teszi az embert megbízhatóvá, tisztességgé, becsületessé, hiszen a jellemnek tudható be az, hogy hasonló morális körülményre mindenkor hasonló válaszok jöjjenek létre. Mindemellett három tényezőt emel ki a jellemfejlesztés terén az erkölcsi nevelés vonatkozásában:

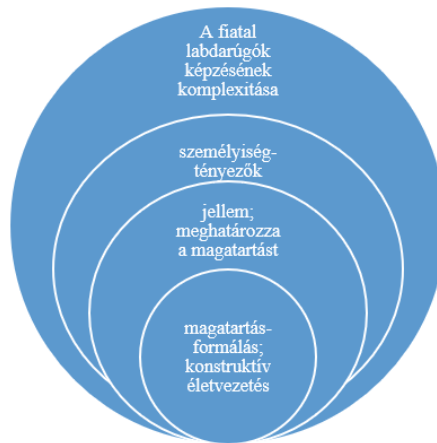
- az ismeretek: megfelelő tájékozódási képesség a morális jó és rossz felismerésében;
- az érzelmek: az emberi tevékenységek legrelevánsabb katalizátorai;
- az akarat: hozzásegíti az embert, hogy eleget tegyen a kötelességeinek a pillanatnyi érdekeivel szemben.

A konstruktív életvezetés mint nevelési érték

Bábosik (1999) úgy fogalmaz, hogy a konstruktív életvezetés olyan életvitelt jelent, amely szociálisan értékes, de az egyén számára is eredményes. Ezáltal ez az emberi érték a közösségfejlesztő jellegét és az egyén fejlődésének lehetőségét is magában foglalja. A pedagógiai tevékenység kiemelt szerepet játszik a konstruktív életvezetés kialakításában, amelyre így az egyik legfontosabb emberi értéknek tekinthetünk (1. ábra).

A konstruktív magatartás- és tevékenységformák megszilárdítása során a nevelő a vele kapcsolatban álló nevelt személyek konstruktív tetteit érzékelve elismeréssel, jutalmazással reflektál. Ezzel parallel módon a nevelő a destruktív magatartásformákra elmarasztalással, büntetéssel felel. A magatartás-alakításnak ez a módja ösztönös nevelésként is aposztrofálható, hiszen a nevelőszerepben elhelyezkedő szülő, pedagógus (edző) komoly pedagógiai ismeret hiányában is hatással van a gyerekek magatartására (*Bábosik, 2003*). A konstruktív magatartás- és tevékenységkészletben a magatartás- és tevékenységformák két különböző területen nyilvánulnak meg:

- A morális magatartás- és tevékenységformák
- Az önfejlesztő magatartás- és tevékenységformák

1. ábra: A konstruktív életvezetés helye a fiatal labdarúgók nevelésében (forrás: saját szerkesztés)

A morális magatartás- és tevékenységformák

Bábosik (2004) vizsgálatának eredményeként azt a megállapítást tette, hogy az erkölcsi magatartásformák vonatkozásában az egyénre jellemző konzisztens morális magatartási irányvonal kialakulása és megerősítése a pubertáskorra tehető. Az erkölcsi magatartás- és tevékenységformák, melyek egyben közösségfejlesztő hatásúak, az erkölcsi neveléshez köthetők. *Bábosik (2004, 20)* az Európai Unió dokumentumaira utalva a következő csoportokra helyezi a hangsúlyt, azonban más nevelési célokkal is szélesíthető a repertoár:

- „a szellemi, fizikai vagy közéleti munka;
- az értékóvó magatartás, vagyis a közösség szellemi, kulturális és természeti értékeinek védelme, óvása;

- a segítőkészség vagy karitativitás;
- a toleráns magatartás;
- a fegyelmezettség.”

A munka bármely változata, közösség- és társadalomfejlesztő rendeltetése megkérdőjelezhetetlen. Azokban az országokban, ahol a munkanélküliség komoly méreteket ölt, a foglalkoztatottsági ráta alacsony szinten stagnál, ott gazdasági és kulturális téren sem tapasztalható az emberek számára értékes fellendülés. Az egyén számára bármilyen munkavégzés lehetőséget kínál az életvezetés megszilárdítására. Azon fiatalok esetében, akik nem kapnak a hétköznapi élet különböző területein felelősségteljes feladatokat, jó eséllyel megjelennek a destruktív magatartásbeli jegyek.

A tanulás mint szellemi tevékenység a gyerekek alapvető kötelezettsége. Az utánpótláskorú labdarúgók napi szinten sok időt töltenek el az iskola keretein belül, így az kiváló helyszín a sportolók jellemfejlesztésére, mely egyike azon tényezőknek, amelyek befolyással bírnak a sportolók bevalására (Kiss, Csáki és Bognár, 2021). A fiatalkori teljesítmény megjelenése természetes módon az oktatási intézményekben is létrejöhet. Az iskolában elért teljesítményhez is elengedhetetlen az erőfeszítés, az akarat megléte (Kozéki, 1987). Az utánpótlás-neveléséről nemzetközi szinten is neves norvég labdarúgóklubban, a Rosenborg BK-ban fontos szerepet kap a labdarúgás és az iskolai tanulmányok összehangolása. A korosztályos csapatok mellett tevékenykedő szakmai stábtagnak szoros együttműködést alakítottak ki a sportolókat oktató és nevelő iskolák tanáraival, valamint rendszeresen ellenőrzik a fiatal labdarúgók tanulmányi eredményeit (Aalberg és Saether, 2016). Hasonló tapasztalatokról közöl leírást Larsen, Storm, Saether, Pyrdol és Henriksen (2020) tanulmányukban, melyben kiemelik, hogy a számos, sikeres pályafutást maga mögött tudó labdarúgó neveléséről világhírűvé vált Ajax Amszterdam akadémiáján 14 részmunkaidős tanár segíti a játékosok tanulmányi előmenetelét, melynek során folyamatos a rendszeres kapcsolattartás az iskolák, az akadémia és az akadémia tanárai között. A család jelentős helyszín az elsődleges szocializációban, így a sportszocializációban és a sport gyakorlati támogatásában is (Kay, 2004). Amennyiben a sportszülők rendszeresen rá tudják venni a gyerekeiket otthon vagy az otthon kívül fizikai munka elvégzésére, azzal komoly mértékben hozzájárulnak a fiatalok konstruktív aktivitási magatartásának megerősítéséhez. Jó példa erre Virgil van Dijk, a Liverpool holland válogatott labdarúgója, akinek a szülei korai válása miatt kihívásokkal teli gyermekkorra volt. 16 éves korában egy bredai (holland város) étteremben vállalt konyhai feladatokat. A kapott fizetéséből meg tudta vásárolni a vonatbérletét, így minden nap el tudott utazni a közeli város, Tillburg labdarúgó-akadémiájára (nso.hu, 2019). A magyar oktatási rendszer is kínál hasonló lehetőségeket. A köznevelési törvény előírása szerint az érettségiző diákoknak kötelező 50 óra

közösségi szolgálatot teljesíteniük az érettségi vizsga megkezdése előtt. A közösségi szolgálat elvégzése a diákok számára olyan személyiséghez köthető vonások fejlődését teszi lehetővé, mint a kommunikációs készség, az érzelmi intelligencia, a felelősségvállalás, az empátia vagy az önismeret. Ezek az iskoláskorban a társadalom számára végzett tevékenységek megalapozhatják a tanulókban a felnőttkori közéleti munkákhoz való pozitív hozzáállást (oktatás.hu, 2019).

Az értékóvó magatartás megszilárdításában és fejlesztésében a pedagógia felajánlja az alkotótevékenységet mint egy összetettebb, megelőző jellegű megoldásmódot. Ez a cselekvés a gyerekeket az értékteremtés irányába tereli, csökkentve az értékpusztító szemléletük kialakulását (*Bábosik*, 1999). Kollégiumban bentlakó sportolók tekintetében az öltöző és a kollégiumi szoba olyan terep, ahol a fiataloknak felelősséget kell vállalniuk a rendért, a berendezések állapotáért. Amennyiben az edzők és a nevelők megkövetelik a helyiségek takarítását, úgy ezen a manuális értékóvó tevékenységen keresztül az intézmény alkalmazottainak a munkáját nagyobb megbecsülés övezheti a fiatal labdarúgók (sportolók) részéről. *Platts* (2012) művében fiatal angol labdarúgók akadémián töltött tevékenységét vizsgálta, és a kapott visszajelzések alapján megállapította, hogy az edzők komoly mértékben hozzájárulnak a tehetséggondozó intézmények környezetének formálásához, szervezeti kultúrájának magasabb szintre emeléséhez, jellemformáláson keresztül segítve a fiatal labdarúgókat az intézményeikhez való elköteleződésükben.

Napjainkban sem negligálhatja a társadalom a karitativitást mint erkölcsi magatartásformát, amit a szervezetek egyre növekvő száma is igazol. Fontos megállapítás, hogy már gyermekkorban hozzanak létre a felnőttek olyan körülményeket a fiatalok számára egymás megsegítésére, amelyben a segítőkészségre való hajlam megerősödhet bennük. Az oktatási folyamatokban a csapatsportok is ilyen megfelelő terepként szolgálhatnak a sportolók számára, és idesorolhatók az oktatási intézmények különböző karitatív szervezetekkel karöltve végzett cselekedetei is (*Bábosik*, 2003). Magyarországon is található olyan kiemelt labdarúgó-akadémia, ahol a fenntartásában működő középiskolával karöltve központi helyet foglal el a kevésbé tehetősebb egyesületek támogatása. Ebben a humánus misszióban nemcsak a klub használt, de még megfelelő állapotban lévő mezeit, labdáit juttatják el az arra rászoruló kluboknak, hanem az utánpótláskorú labdarúgók értékes, de már kinőtt futballcipőit is, melyeket önként ajánlják fel a gyerekek. A fiatal játékosokra inspirálólággal hat, hogy az ismert sportolók sokszor jótehető célokra árverezik el legbecsesebb ereklyéiket. Az angol válogatott labdarúgó, Marcus Rashford fiatal korában sokszor szembesült családjának nélkülözésével, így amikor már tehető profi sportolóvá vált, több százezer rászoruló gyerek étkeztetésében vállalt jelentős szerepet. Önzetlen tevékenységéért II. Erzsébet királynő a Brit Birodalom rendjének tagja címmel tüntette ki (nso.hu, 2021).

A toleráns magatartás hiányában az államok társadalma és a gazdaság működése nem lenne hatékony és sikeres. Az eltérő kultúrák megismertetésének és más idegen nyelvek tanulásának relevanciáját fontos megemlíteni e magatartásformák megszilárdítása érdekében. Az általános iskolások számára a „Határtalanul program” segítségével lehetőség kínálkozik betekinteni a szomszédos országok magyarlakta részein élő honfitársaik kulturális életébe, ezzel is erősítve az összetartozás érzését és az irántuk való tiszteletet. Ebben az összefüggésben *Biróné* (2011) felhívja a figyelmet arra, hogy a sport kiváló terep az emberek közötti kötelék kialakítására, megerősítésére, a másság elfogadására, valamint a nemzeti egységesség tudatosítására. A labdarúgó tehetséggondozó központok számos nemzetközi mérkőzést szerveznek különböző korosztályos csapataiknak külföldre. Javasolt az edzőknek felhívni a gyerekek figyelmét arra, hogy az ellenfél csapataiban szereplő különböző nemzetiségű játékosokkal szembeni rasszista viselkedésre a zéró tolerancia a válasz. *Larsen, Alfermann és Christensen* (2012) publikációjukban fontosnak tartják kiemelni, hogy a dán Aarhus utánpótlásképző intézményben a labdarúgó-szakemberek kiemelt helyen kezelik a fiatal sportolók szociális készségeinek pozitív irányú formálását, ami olyan pszichoszociális tulajdonságokban nyilvánulnak meg, mint a sportolótársak, edzők, szülők és tanárok felé irányuló tisztelet és megbecsülés.

Napjainkban olyan megnyilvánulásokkal is találkozhatunk, melyek a fegyelmezettséget mint személyiséghez köthető értéket kevésbé tartják jelentősnek. Az ezt a szemléletet támogatók úgy vélik, ennek a tulajdonságnak az erőteljes megkövetelése az egyéni jogok és a szabadság korlátozásához vezethet. Azonban a gyakorlatban az tapasztalható, hogy a társadalmi élet különböző szféráiban (közlekedés, munkavégzés) a fegyelmezettség jelentősége meghatározó és elengedhetetlen az életvezetés vonatkozásában. A munkahely fontosságának relevanciáját családi körben és iskolai keretek között már gyermekkorban meg kell alapozni. Kiváló lehetőség erre a fiatalok számára a folyamatos feladatállítás, mert a tétlenség komoly riválist szül a fegyelemnek, amire destruktív cselekedetekkel fognak reagálni (*Bábosik*, 2004). A fiatal labdarúgók számára az iskolai kötelezettségek teljesítése mellett a mindennapi edzések és a hétvégi mérkőzések is folyamatos kihívást jelentenek az év nagy részében. Ez a két terület már önmagában is biztosítja nekik a permanens cselekményfolyamot. Ahhoz, hogy eredményes legyen ennek a magatartásformának a megalapozása, az edzőknek a pályán, a tanároknak a tanórákon kell olyan feladatorientált környezetet teremteni, mely koncentrált cselekvésre készíteti a diákokat. *Révész, Bognár, Géczí és Sós* (2011) megemlítik, hogy a feladatorientált környezet a feladat elvégzésére ösztönzi az egyént, valamint a teljesítmény áll a középpontban, ezzel szemben az egoorientációjú környezetben a sportoló elutasítóan viselkedik, ha a teljesítményét és képességeit más személyekhez hasonlítja, valamint kis erőfeszítés esetén is elvárja a sikert. *Biróné* (2011) is erősíti ezt a nézetet, miszerint a sporttevékenység a teljesítményre irányuló fegyelmezett,

koncentrált magatartást igényel a személyektől, mint önként vállalt feladatrendszer, benne rejlik a személyiségfejlesztő impulzus, azonban önmagában nem elegendő a sportoló teljes emberré válásához. A személyiséget nem csak a sportolói szférában mutatott tevékenység alakítja.

Az önfejlesztő magatartás- és tevékenységformák

A közösségfejlesztő morális magatartás- és tevékenységformák mellett az önfejlesztő magatartás- és tevékenységformák alkotják a konstruktív magatartás- és tevékenységrepertoár másik pillérét, melyek alkalmazásával elkerülhető az egyoldalú nevelés. Ez utóbbi formák teszik lehetővé az egyén fejlődésének eredményességét. Különböző nevelési feladatokban ölt testet az önfejlesztő magatartás- és tevékenységformák kialakítása, melyeket szinte minden oktatási intézmény pedagógiai programja tartalmaz, és a következő csoportosításban különülnek el:

- intellektuális-művelődési tevékenység (értelmi nevelés);
- esztétikai tevékenység (esztétikai nevelés);
- az egészséges életmód normáit követő magatartás (egészséges életmódra nevelés).

Az intellektuális-művelődési tevékenység megszilárdítása a tanulás iránti vágy kialakítását, a meglévő tudás bővítését, az új dolgok irányába történő nyitást fejezi ki. Az élethosszig tartó tanulás elfogadása, belsővé válása azt eredményezheti, hogy az ember a társadalom által támasztott követelmények teljesítésének folyamatosan eleget tud tenni. A tanuláshoz való kötődés létrejöttét nagymértékben a felnőttek révén megnyilvánuló pozitív visszajelzés és a segítségadás tényezői hozzák létre (*Bábosik*, 1999). Az edző és a sportoló között olyan addiktív kötelék van, amely ha megfelelően működik, extra inspirációt jelent a versenyző számára. Az edzők által megfogalmazott elismerő szavak és a teljesítménnyel összefüggő vélemények erőteljes befolyással bírnak az utánpótláskorú sportolók feladat iránti elkötelezettségére. Az edzőknek lehetőségük van arra, hogy tanítványaikat abba az irányba tereljék, mely a személyes fejlődésüket szolgálja. Még az iskolai feladatok elvégzésére is jó eséllyel ráveheti az edző a rábízott nebulóit, amennyiben a sporttevékenységen túlmutatóan komoly érdeklődést mutat a tanulmányi eredmények iránt (*Budavári*, 2007). Ezzel szemben *Rábai* (2020) vizsgálatának eredményei arról tanúskodnak, hogy a fiatal magyar labdarúgó-akadémisták úgy gondolják, az edzőik alacsony érdeklődést mutatnak az iskolai tevékenységeik iránt, pedig mint *Bognár, Kiss, Déri és Csáki* (2021) egy kiemelt hazai labdarúgó-akadémián elvégzett kutatásuk eredményeként megállapítják, a fiatal sportolók a sporton túli területen is igényt tartanak

edzőik odafigyelésére, törődésére. Más ország és sportág tekintetében pozitív példaként érdemes megemlíteni *Henriksen* (2010) kutatását, aki svéd utánpótláskorú atléták edzőjét kérdezte az iskolai kötelezettségek és a sport összehangolásáról. Ennek során az edző elmesélte, hogy az egyesület egy értékes és hasznos kapcsolatot hozott létre egy, az atlétikát preferáló közép fokú oktatási intézménnyel, ezáltal az egyesület sportolói iskolai keretek között is látogathatnak edzéseket, míg az iskola tanulói a sportklubban vehetnek részt pluszedzéseken, így járulva hozzá a sport és a tanulás rugalmas összeegyeztetéséhez. A sport hatására formálódó tulajdonságok önmaguktól nem mennek át az élet más szegmenseire. Azonban ha az edző tudatosítja a versenyzőjében, hogy a sportolás során megerősödött pozitív személyiségvonásait más területen is alkalmazza, ilyen szféra lehet az iskola, abban az esetben sporttal „feltuningolt” nevelő hatást valósíthat meg (*Biróné*, 2011).

Az esztétikai tevékenység vonatkozásában két jelentős terület, az egyénnek önmagára és a környezetre irányuló tevékenységei különíthetők el. Az egyén önmagára irányuló esztétikai tevékenységének rendeltetése a saját esztétikumának megvalósítása. A jelenkori társadalmi viszonyokban kiemelt szerep jut a személyi esztétikumnak, hiszen az az egyén eredményességét jelentősen befolyásolhatja. Bizonyos munkahelyeken az esztétikum mint külső megjelenés a bizalom záloga is lehet, melyet a higiéniai szabályokat követő magatartás is erősít. Az egyén saját esztétikai megjelenésének fontosságát már a pubertáskorban érdemes a gyerekekben tudatosítani (*Bábosik*, 2003). A sportolók tekintetében egy-egy szerződés megkötését a legtöbb esetben hosszú megbeszélések előzik meg. Természetesen ekkor a sportolói teljesítmény áll a középpontban. Azonban egy ilyen tárgyalássorozatban a sportember kifejezheti a leendő egyesületének képviselői előtt a klub iránti tiszteletét azáltal, hogy a külső megjelenését az alkalomhoz igazítja (a tehetősebb sportolók már stylistokat is alkalmaznak). *Kiss, Bognár és Csáki* (2024) megemlítik, hogy a labdarúgókat sportmenedzserek támogatják karrierjük kiépítésében, akik mára már teljes mértékben a rendszer részévé váltak. A környezetre irányuló esztétikai tevékenység célja az embereket körülvevő esztétikus környezet kialakítása. Az otthon, a lakókörnyezet, az iskola vagy a sportolásra alkalmas környezet mind olyan közeg, mely megfelelő alkalmat teremt a gyerekek számára az ez irányú tapasztalatok megszerzésére. Az oktatási intézmények is különös figyelmet fordítanak arra, hogy a környezeti nevelés ne hiányozzon a pedagógiai programok tárházából, hiszen ez is azon területek közé tartozik, melynek belsővé válását iskoláskorban kell megalapozni. Az akadémiákon a nevelés során alkalom nyílik arra, hogy a diákok felkészüljenek a környezettel összefüggő állampolgári köteleességek és jogok gyakorlására, és be tudjanak kapcsolódni a közvetlen és tágabb környezetük értékeinek, változatosságának megóvásába, szélesítésébe. A kollégiumi nevelésben a foglalkozások célja a kollégisták személyiségének, erkölcsi és esztétikai ismereteinek megalapozása, illetve fejlesztése. „A nevelés folyamata segíti az ember és kultúrája, valamint az őt körülvevő

biofizikai környezet sokrétű kapcsolatának megértéséhez és értékeléséhez szükséges készségek és attitűd kifejlesztésében” (*PFLA Pedagógiai Program*, 2024, 22). Érdemes a diákok figyelmét felhívni a személyes élettereik kialakításában a környezetbarát módokra és a természetes, újrahasznosítható anyagok preferálására. Ilyen lehet az intézményi keretek között megszervezett szelektív hulladékgyűjtés, mely az épületek külső és belső környezetében gyakorlati feladatként is elvégezhető.

Az egészséges életmóddal összefüggő magatartásformák az egészség megőrzésére irányulnak. A motoros tevékenységekre mint fizikai aktivitásra érdemes primátusként tekinteni. Azon nevelési feladatok elvégzése, melyek bevezetik a gyerekeket a mozgás örömteli világába, komoly kihívás elé állítja a társadalom szakmai kompetenciával rendelkező szereplőit. Különösen tekintettel kell lenniük arra a törvényszerűsége, hogy a monoton, kudarcélményekkel teli mozgásos programok inkább negatív hatást válthatnak ki a fiatalokban (*Bábosik*, 2004). A fizikai aktivitásnak domináns szerepe van az elhízás megakadályozásában, még abban a tekintetben is, hogy a túlzott kalóriabevitel és genetikai adottság szintén befolyásoló tényezők. Az inaktív fiatalok túlsúlyossá válnak, ezáltal kevésbé lesznek motiváltak a sportolásra, így tovább csökken arra az esélyük, hogy megszabaduljanak súlyfeleslegüktől. A versenysportolók esetében ellentétes folyamat zajlik. Rendszeres sportegészségügyi vizsgálatokon vesznek részt, hogy a sporttevékenységet biztonságban végezhesék, vagyis időben fény derüljön a maradandó egészségkárosodást eredményező rejtett betegségekre (*Vannai*, 2019). Az egészségre ártalmas magatartási komponensek közé sorolhatók az egészségtelen táplálkozási szokások mint rizikó-magatartásformák. A nevelés és a személyiségfejlesztés domináns befolyással bír a fiatalok egészségtudatos magatartásának konstruktív irányba terelésében (*Nagy L-né*, 2019). A kiegyensúlyozott táplálkozás a megfelelő életmód jelentősebb részét képezi. Hozzásegíti az embert ahhoz, hogy a szervezet megkapja a megfelelő energiát és a létfontosságú tápanyagokat (*Gritz – Győry*, 2018). Az adekvát energia- és tápanyagbevitel megteremtése a fiatal sportolók egészségéhez, fejlődéséhez és kondicionális teljesítőképességéhez elengedhetetlen feltétel. A potenciális tápanyag-ellátottság nemcsak a kiemelkedő sporteredményekhez segíti hozzá a versenyzőt, hanem erőteljesen hozzájárul a sérülések, betegségek elkerüléséhez (*Vannai*, 2019). A labdarúgó-akadémiákon dietetikusok gondoskodnak arról, hogy a fiatal játékosok napi energiabevitelének elvárt mennyisége és minősége megfelelően legyen összeállítva. A sportolók eltérő szociokulturális családi közegben szocializálódnak, ahol az étkezési szokások is különbözőek, emiatt nagy kihívást jelent a szakemberek számára, hogy olyan étrendet állítsanak össze az akadémisták számára, mely az energiaigényüket kielégíti, és egyúttal mindenki el is fogyasztja az előírt ételeket. Erre megoldást kínálhatnak a táplálkozási szakemberek által rendszeresen tartott előadások, ahol a fiatalok interaktív módon ismeretekhez juthatnak a sporttáplálkozás legfontosabb szegmenseiről. Ebben a

témában meg kell említeni a dohányzást, az alkohol- és a kábítószer-fogyasztást is mint rizikómagatartásformákat. Varga és Pikó (2015) rávilágítanak arra, hogy a különböző élvezeti szereket fogyasztó egyének a társadalom eltérő osztályaiból származnak. Folyamatosan fel kell hívni a figyelmet a fiatalok körében ezen anyagok egészségromboló hatására. A serdülők káros szenvedélyeinek, azon belül dohányzási és alkoholfogyasztási szokásainak és motivációinak vizsgálata kiemelten fontos téma, hiszen a felnőttkori káros szenvedélyek kezdetei ide vezethetők vissza. A meggyőződésformálás módszerei megfelelő lehetőséget biztosítanak az edzők, tanárok számára, hogy a káros szenvedélyektől távol tartsák a fiatal sportolókat. Jó gyakorlat lehet a labdarúgó-akadémiákon, hogy nemcsak a tanárok által vezetett intézményi tematikus foglalkozásokon, hanem külső előadók bevonásával, magyarázatokkal kiegészített beszélgetések keretében támogassák a sportolókat abban, hogy e témában is tudatosan hozzanak meg helyes döntéseket.

Összegzés

A sportolók komplex fejlesztése kevésbé lesz sikeres a megfelelően kiválasztott és alkalmazott nevelői attitűdök nélkül (Szatmári, 2009). A tehetséggondozás során az utánpótláskorú versenyzők tudatos fejlesztésére kell hangsúlyt helyezni, ezért a pedagógiai szemlélet jelentőségteljes tényező ebben a folyamatban (Csáki, Bognár, Trzaskoma-Bicsérdy, Zalai, Mór, Révész és Géczi, 2013).

A sportoló fiatalok személyiségének fejlesztését nem elkülönülve, hanem a család, az iskola és a sport intézményrendszerének szoros együttműködésben kell és érdemes megvalósítani (Biróné, 2011). A nevelési folyamatban a család szerepe meghatározó, hiszen az a társadalom egyetemes és kardinális intézménye (Gombocz, 2010). Az iskolában a pedagógusokra is sok feladat hárul a tehetséggondozás rendszerében, melyek között fontos megemlíteni a személyiségbeli, az értelmi és a mentális adottságok fejlesztését (Duró, 2007).

A sportszakmai tevékenységekhez szorosan kapcsolódik a pedagógia, hiszen az nem csak az oktatási intézmények privilégiuma. Az edző-sportoló kapcsolat bizonyítottan meghatározó helyet foglal el a fiatal sporttehetségek mindennapjaiban, elsődleges befolyásoló tényező az utánpótláskorú sportolók képzésének sikerességében (Trzaskoma-Bicsérdy, Bognár, Révész és Géczi, 2007). Az edzők pedagógus szerepköre is megkérdőjelezhetetlen, hiszen az edző-sportoló kapcsolat pedagógiai viszonyt is jelent, mely a személyiségformálásra és a sporton túli életvitelre is hatással van. A családi és az iskolai nevelés mellett a sportegyesületek is kiváló nevelési terek. Kutatási eredmények azonban azt bizonyítják, hogy az edzők kevésbé gondolják lényegesnek ezt a szegmenst (Révész, 2023). Kiss, Csáki és Bognár (2019) vizsgálatának eredménye is megerősíti, hogy az edzők a neveléshez kapcsolódó

tevékenységekkel szemben inkább az eredményességet helyezik előtérbe. Varga (2017) labdarúgóedzők nézeteit elemzi mester és versenyzői kontaktusáról. Az adatok alapján rögzíti, hogy az edzők a morális normákkal szemben inkább a sportteljesítmény fejlesztésére irányuló jellemzőkre koncentrálnak. Felszínre került, hogy az edzők kevés érdeklődést mutatnak sportolói sporton kívüli tettei iránt. Azonban eltérő nézetekkel is találkozhatunk, hiszen Larsen, Storm, Saether, Pyrdol és Henriksen (2020) arról számolnak be, hogy az Ajax Amszterdam akadémiáján prioritásként tekintenek a fiatal labdarúgók szociális készségeinek folyamatos magasabb szintre emelésére is, amire az edzők által alkotott közösség egyaránt lényeges tényezőként tekint. A fiatalok számára belsővé válnak az edzők, a személyzet, a tanárok, valamint a játékosok felé megmutatkozó udvarias, tisztelettudó magatartásformák, melyek szintén elősegítik a sikeres labdarúgó-karrier megalapozását.

A labdarúgó-akadémiák – és más tehetséggondozó műhelyek – vezetőinek érdemes átgondolni azt, hogy milyen módon tudják meggyőzni az általuk foglalkoztatott edzőket a sportolók nevelésének fontosságáról a szakmai és azon túli szférában. Rábai (2018) vizsgálatának eredményei alapján nem is tűnik ez olyan egyértelműnek, hiszen maguk a szakmai vezetők is inkább csak a fiatalabb korosztályoknál tartják fontosnak az edzők pedagógiai végzettségét, idősebbeknél a pedagógiai érzék élvez prioritást.

Ehhez a gondolatmenethez kapcsolódva ajánlasként megfogalmazható, hogy a gyerekekkel napi kapcsolatban álló edzők számára kötelező legyen valamilyen felsőfokú pedagógiai végzettség megszerzése, különös tekintettel a kiemelt akadémiákra és az egy szinttel lejjebb rangsorolt tehetséggondozó központokra.

Goethe bölcsessége átformálva a fiatal labdarúgók vonatkozásában: ha úgy kezeljük őket, mintha már azok lennének, amivé lehetnének, akkor nem segítjük őket abban, hogy azzá váljanak, amivé válhatnak. Vagyis: amennyiben az ifjú sportolónak a nevelési folyamat során a felnőtt versenyzőknek kijáró engedményeket teszünk, abban az esetben elmarad a személyiségformálásukat pozitív irányba terelő, az életkorral korreláló követelmények teljesítése.

Felhasznált irodalom

- Aalberg, R. R., Saether, S. A. (2016) The Talent Development Enviroment in a Norwegian top-level football club. *Sport Science Review*, 25: 3-4, 159–182. <https://doi.org/10.1515/ssr-2016-0009>
- Aidman, E.V., Schofield, G. (2004): Personality and individual differences in sport. In T. Morris, és J. Summers (Eds.), *Sport psychology: theory, applications and issues* (2nd ed.) (2247). Milton: Wiley.

- Allport, G., W. (1998): *A személyiség alakulása*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Bábosik, I. (1987): *Jellemformálás és jellemfejlődés*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bábosik, I. (1999): *A nevelés elmélete és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bábosik, I. (2003): *Alkalmazott neveléstudomány*. Osiris Kft., Budapest.
- Bábosik, I. (2004): *Neveléstudomány*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Beck-Zaja, M., Zaja, R. (2021): Erkölcsi nevelés és jellemfejlesztés egy budapesti szakképző centrumban. In: Medovarszki, I. (szerk.): *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp 2021*. Magánkiadás, Békéscsaba.
- Biróné, Nagy E. (szerk.) (2011): *Sportpedagógia*. Dialóg Campus Kiadó, Pécs. [Kézirat.]
- Bognár, J. Csáki, I. (2020): Kiemelt akadémiai rendszer labdarúgóinak véleménye a sportágválasztásról, sikerességről és az edzői szerepekről. *Magyar Pedagógia* 120:3, 229–246. <https://doi.org/10.17670/MPed.2020.3.229>
- Bognár, J., Kiss, Z., Déri, D., Csáki, I. (2021) Labdarúgó akadémiasok sporton kívüli tevékenységei. *Educatio*, 30: 4. 703–712. <https://doi.org/10.1556/2063.30.2021.4.11>
- Budavári Á. (2007): *Sportpszichológia*. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest.
- Csáki, I., Bognár, J., Trzaskoma-Bicsérdy, G., Zalai, D., Mór, O., Révész, L., Géczi G. (2013): A sportágválasztás, a tehetséggondozás és az edző-sportoló kapcsolat vizsgálata elit utánpótláskorú labdarúgók körében. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 14: 3 (55) 9–16.
- Duró, Zs. (2007): *Tehetségfejlesztés a családban*. Codex Print Kft., Budapest.
- Gombocz, J. (2004): A testnevelő tanár és az edző pedagógiai szerepe. In: Biróné Nagy E. (szerk.): *Sportpedagógia. Kézikönyv a testnevelés és sport pedagógiai kérdéseinek tanulmányozásához*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 147–172.
- Gombocz, J. (2008): *Sportolók nevelése. A pedagógia és a sportpedagógia alapkérdései*. ÖTM, Budapest.
- Gombocz, J. (2010): *Sport és nevelés*. Balaton Akadémia Kiadó, Keszthely.
- Gritz-Győri, Zs. (2018): *Egészségfejlesztés*. Műszaki Könyvkiadó Kft., Piliscsév.
- Henriksen, K. (2010). The Ecology of Talent Development in Sport. A Multiple Case Study of Successful Athletic Talent Development Environments in Scandinavia. *Institute of Sports Science and Clinical Biomechanics, Faculty of Health Sciences*, University of Southern Denmark.
- Hoffmann, R. (2004): Az erkölcsi nevelés értékelméleti és pedagógiai dimenziói. *Mester és tanítvány*, január. 67–81.
- Kay, T. (2004): The family factor in sport: A review of family factors affecting sports participation. *Driving up participation: The challenge for sport*.
- Kiss, Z., Fózer-Selmeci, B., Csáki, I., Bognár, J. (2015): Bentlakó labdarúgó-korosztályok pszichés-mentális jellemzői. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika* 16:(4) 331–347. <https://doi.org/10.1556/0406.16.2015.4.2>

- Kiss, Z., Csáki, I., Fózer-Selmeci, B., Bognár, J. (2017): Elit labdarúgó-akadémia utánpótlás-játékosai személyiségdimenzióinak összehasonlító vizsgálata nem sportolókkal. *Testnevelés, Sport, Tudomány*. 2., 1–2., 49–54. <https://doi.org/10.21846/TST.2017.1-2.8>
- Kiss, Z., Csáki I., Bognár, J. (2019): Magyar és határon túli bentlakásos labdarúgó akadémia sajátosságai az edző szerepe és jellemzői tekintetében. *Különleges Bánásmód*, 5 (2). 7–18. <https://doi.org/10.18458/KB.2019.2.7>
- Kiss, Z., Csáki, I., Bognár, J. (2021): A fiatal labdarúgók személyiségét és pályafutását befolyásoló tényezők vizsgálata a szülők és az edzők véleményének tükrében. In: K. Nagy., E. és Zagyváné, Szűcs I. (szerk.): *Kihívások és megoldások a XXI. század pedagógiájában*. Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága, Eger, 221–230. <https://doi.org/10.46403/Kihivasokesmegoldasok.2021.221>
- Kiss, Z. (2023): Hazai és határon túli utánpótláskorú labdarúgók tehetséggondozásának pedagógiai jellemzői. *Doktori (PhD) disszertáció*, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola, Eger.
- Kiss, Z., Bognár, J. Csáki, I. (2024): Utánpótláskorú labdarúgók tehetséggondozása: a környezet szerepe az akadémiai fejlesztésben. *Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem tudományos közleményei (55. köt.). Tanulmányok a sporttudomány köréből*. Eger, 39–53. <https://doi.org/10.33040/ActaUnivEszterhazySport.2025.55.39>
- Kozéki, B. (1987): *Moralitás, jellemfejlesztés*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kun, I., Tóth, L. (2010): Tehetség a labdarúgásban. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 11 (41): 37–41.
- Larsen, C. H., Alfermann, D., Christensen, M. K. (2012) Psychosocial Skills in a Youth Soccer Academy: A Holistic Ecological Perspective. *Sport Science Review*, 21: 3–4, 51–74. <https://doi.org/10.2478/v10237-012-0010-x>
- Larsen, C. H., Storm, L. K., Saether, S. A., Pyrdol, N., Henriksen, K. (2020) A world class academy in professional football: The case of Ajax Amsterdam. *Scandinavian Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6. 33–43. <https://doi.org/10.7146/sjsep.v2i0.119746>
- Lindner, K. J., Kerr, J. (2001): Predictability of sport participation motivation from metamotivational dominances and orientations. *Personality and Individual Differences*, 30, 759–773. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00068-4](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00068-4)
- Lukács, L. (2006): Pszichológiai mérések I., <https://docplayer.hu/818124-Mlsz-nupi-zankai-utanpotlas-labdarugo-tabor-2006.html>. [Letöltve: 2025. 05. 01.]
- Meylan, C., Cronin, J., Oliver, J., és Hughes, M. (2010): Talent Identification in Soccer: The role of maturity Status on physical, physiological and technical characteristics. *International Journal of Sport Science and Coaching*, 5: 4. 571–592. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.5.4.571>

- Nagy, L.-né (2019): A neveléstudomány és az egészségfejlesztés kapcsolata In: Feith, H., J., Falus, A. (szerk.): *Egészségfejlesztés és nevelés*. Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest, 52–59.
- Platts, C. (2012) Education and welfare in professional football academies and centres of excellence: A sociological study. University of Chester PhD thesis. Forrás: <https://chesterrep.openrepository.com/cdr/bitstream/10034/253657/35/chris+platts.pdf>
- Ranschburg, J. (2013): *Erkölc és jellem*. Saxum Kft., Budapest.
- Rábai, D. (2018): Lila-fehér mezben – egy fővárosi és egy vidéki labdarúgó akadémia neveléstudományi megközelítésű vizsgálata, összehasonlítása. *Iskolakultúra*, 3–4: 66–76.
- Rábai, D. (2020): Edző-játékos kapcsolat jellemzői a fővárosi és vidéki labdarúgó akadémiákon. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 21. 2 (84) 12–20.
- Reilly, T., Williams, M.A., & Richardson, D. (2003): Identifying talented players. In T. Reilly & M.A. Williams (Eds.), *Science and soccer* (2nd ed.) Routledge, London, 307–326.
- Révész, L., Bognár, J., Géczi, G., Sós, Cs. (2011): A motivációs környezet vizsgálata úszásban. *Kalokagathia*, 49: (2–4), 206–217.
- Révész, L. (2023): *A sporttehetség-gondozás elmélete és gyakorlata*. Krea-Fitt Kft., Budapest.
- Szatmári Z. (2009): Az edző-sportoló kapcsolat a konfliktusok tükrében. In: Bognár, J. (szerk.): *Tanulmányok a kiválasztás és a tehetséggondozás köréből*. Magyar Sporttudományi Társaság, Budapest, 142–155.
- Tóth, F. L. (2004): *Pedagógiai-andragógiai alapismeretek felnőttoktatók részére*. Nyitott Könyv Kiadó, Budapest.
- Trzaskoma-Bicsérdy, G., Bognár, J., Révész, L., és Géczi, G. (2007): The Coach-Athlete Relationship in Successful Hungarian Individual Sports. *International Journal of Sports Science and Coaching* 2.4. 485–495. <https://doi.org/10.1260/174795407783359759>
- Vannai, J. (2019): *Gyermeksport*. Krea-Fitt Kft., Budapest.
- Varga, D. (2017): Képben a gyermekkép: Labdarúgó edzők nézetei a mester és utánpótláskorú tanítványai kapcsolatáról. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 71, 46–51.
- Varga, Sz., Pikó, B. (2015): Társas és egyéni pszichológiai tényezők szerepe a serdülők rizikómagatartásában. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* (16) 1, 35–54. <https://doi.org/10.1556/Mental.15.2014.003>
- Williams, A. M., Franks, A., (1998): Talent identification in soccer. *Sports, Exercise and Injury*, 4, 159–165.

Felhasznált dokumentumok

https://pfla.hu/downloads/dokumentumok/Puskas_Ped_progr_2024.pdf Utolsó letöltés: 2025. 06. 06.

<https://www.nemzetisport.hu/angol-labdarugas/2019/05/mosogatofutbol-a-premier-league-legjobbja-virgil-van-dijk> Utolsó letöltés: 2025. 12. 02.

<https://www.nemzetisport.hu/angol-labdarugas/2021/04/szazbol-o-az-egy-marcus-rashford-utja-a-nelkulozestol-a-nelkulozhetetlensegig> Utolsó letöltés: 2025. 12. 02.

https://www.oktatas.hu/koznevelis/iskolai_kozossegi_szolgalat/gyik Utolsó letöltés: 2025. 12. 02.

Levelező szerző:

Kiss Zoltán

e-mail: kiss.zoltan@pfla.hu